

3. oddíl: Převod právu ze směnky postoupením pohledávky

Převoditelnost prostřednictvím rubopisu není vlastností každé směnky. Podle ustanovení § 11 odst. 2 ZSS může indosabilitu vyloučit výstavce směnky (vlastní i cizí) tzv. *rektadoložkou*.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Urfus, Zdomácnění směnecného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního, 1959, s. 105.

¹⁸⁵ Opitz, Der Funktionswandel des Wechselindossaments, 968, s. 60.

¹⁸⁶ Je sporné, zda se rektadoložka může objevit i u směnky na vlastní řád výstavce. Taková směnka by obsahovala např. následující text: „Zaplatíte nikoliv na řád mně vlastním“. Přípustnosti rektadoložky se v těchto případech vzpírá jazykový výklad ustanovení § 3 odst. 1 ZSS, podle kterého může směnka znít na vlastní řád výstavce. Doložka „nikoliv na řád“ je s uvedeným ustanovením v rozporu. Lze tedy mít za to, že jde o neplatnou směnku.

Pod sankcí neplatnosti je stanovena *písemná forma rektadoložky*, nepostačuje proto ústní slib, že směnka nebude indosována. Zákon demonstrativně uvádí její vzorové znění: „*nikoliv na řád*“, čímž předchází nebezpečí, že by se v praxi rektadoložka rozpadla do různých pleonastických variant.

Umístění rektadoložky na směnce vyplývá z povahy věci. Rektadoložka sice nemusí být součástí směnčného textu jako směnčná klauzule, musí však být umístěna na směnce, a to tak, aby byla kryta výstavcovým písemem. V praxi ji zpravidla najdeme před označením směnčného věřitele („Zaplatte nikoliv na řád panu Karlu Černému“). S ohledem na ustanovení § 11 odst. 1 ZSŠ, podle kterého je směnka zákonný orthepapír, nepostačují škrtnutí doložky „na řád“ ve směnčném formuláři. Tím by výstavce dosáhl jenom toho, že směnka není vystavena na řád, ovšem právě podle § 11 odst. 1 ZSŠ lze i takovou směnku převést rubopísemem.

Méne jednoznačné je již řešení případů, kdy na listině figurují dva rozporné zápisy „na řád“ a „nikoliv na řád“. Typicky tento problém vznikne tam, kde výstavce použil směnčný formulář, vlastnoručně do něj vepsal rektadoložku a opomenul přitom škrtnout předtiskěnou doložku „na řád“. Tyto směnky můžeme považovat za neplatné pro neurčitost formy, neboť není jasné, zda se jedná o cenný papír na jméno nebo na řád. Opačný názor vychází z toho, že ze směnky vyplývá výstavcova vůle učinit ze směnky rektasměnku a ke škrtnutí doložky „na řád“ došlo nepřímo doplněním rektadoložky.

Současná soudní praxe neřeší tuto otázku jednotně a příslušná judikatura vyšších soudů (alespoň podle informací autora) zatím neexistuje. Na úrovni soudů prvního stupně se zdá převážovat druhé naznačené pojetí, které má sice svou logiku, ovšem i svá úskalí. Rozdílné posuzování údajů, se kterými se výstavce pouze ztotožnil písemem směnčného formuláře, a údajů, které doplnil vlastnoručně sám, může vést k nejistotě ve směnčných vztazích. Stejný problém se totiž nemusí týkat pouze rektadoložky, ale i dalších údajů, které bývají ve směnčných formulářích předtiskěny (např. měny). Je potom otázkou, jak budou soudy rozhodovat, pokud ve směnce bude doplněno „euro“ a v předtisku bude figurovat „Kč“. Lze očekávat, že zde bude stavisko negativní, byť jde v zásadě o případ se stejným základem jako u kombinované doložky „na řád: nikoliv na řád“.

Ze směnky se rektadoložkou výstavce stává *cenný papír na jméno*. Další převod proto bude uskutečněn pouze ve formě a s účinky postoupení pohledávky (§ 524–530 ObčZ). K platnosti smlouvy o postoupení pohledávky i zákonně úpravě v § 19 odst. 1 ZCenP, který pro převod každého listinného cenného papíru na jméno písemnou formu předepisuje. Podle ustanovení § 17 ZcenP bude k převodu nutné ještě předání dohodnutého cenného pa-

píru nabyvateli. Bez dispozice s listinou by se ostatně nový věřitel nemohl legitimovat k výkonu směnčných právu.

Na rozdíl od indosace při postoupení pohledávky nový nabyvatel nemůže být směnku originálně, nýbrž pouze *ustupuje do právu předchozího věřitele*. Z hlediska směnčných dlužníků sehrává klíčovou roli ustanovení § 529 odst. 1 ObčZ, podle něhož jsou námičky, které mohli dlužník uplatnit proti původnímu věřiteli v době postoupení, zachovány i po změně věřitele. Postoupením pohledávky se tedy postavení dlužníka zásadně nezhoršuje.¹⁸⁷ Z pohledu věřitele se rektasměnka ve srovnání s ordresmēnkou háje převáží, neboť obecně-právnímu nabyvateli nepříje norma tolik jako směnčného právnímu. Nový věřitel bude vystaven nebezpečí námitek z vlastních vztahů dlužníka a předchozího věřitele. Odpovědnost původního věřitele vůči postupuňkovi je třeba posoudit podle příslušných předpisů občanského zákoníku.¹⁸⁸

V souvislosti s postoupením směnčných pohledávek řeší naše práxe čas-to otázkou, zda lze převádět postoupením pohledávky i ty směnky, které rektadoložku neobalují (běžné ordresmēnky). Jednalo by se tak o další možnost převodu vedle indosace.

Starší česká literatura i judikatura tuto variantu připouští, stejně jako moderní zahraniční literatura (být se v ní zdůrazňuje, že to není obvyklé¹⁸⁹). Směnčným věřitel by tak měl v směnku na řád volbu mezi indosamentem a cessí s tím, že by bylo věci jeho uvážení, pro který z obou způsobů převodu se rozhodne. Pro naši starší nauku i zahraniční teorii jde o samozřejmost, kterou není třeba odůvodňovat. Na podporu můžeme uvést argument *a maiore ad minus* k § 11 odst. 2 ZSŠ: jestliže se směnka, která je co do převodních účinků omezena na derivativní efekti (tedy rektasmēnka), převádí postoupením pohledávky, o to více musí být taková možnost převodu přípustná u směnky, kterou lze převést s úplnými originálními účinky (tedy u ordresmēnky).

¹⁸⁷ Toho využili např. tvůrci rakouského zákona na ochranu spotřebitele (Konsumtentenschutzgesetz, BGBl. 1979/140, ve zkratce KSchG), když ve vztazích mezi spotřebitelem a podnikatelem zakázali použití směnky, ledaže by se jednalo o směnky opatřené nji. Také rektadoložkou výstavce (viz § 11 KSchG). Rakouská úprava se tak snaží předcházet situaci, že by spotřebitel po převodu směnky nemohl dalšímu nabyvateli namířat nic ze svých vlastních vztahů k podnikateli.

¹⁸⁸ Viz § 527 ObčZ.

¹⁸⁹ Baumbach/Hafermehl, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 1997, s. 164.

Z pohledu českého práva ale úspěšnost této argumentace zpochybňuje úprava v zákoně o cenných papírech, která se vztahuje i na směnky¹⁹⁰. Dle § 18 odst. 1 ZCenP se k převodu cenného papíru na řád vyžaduje i rubopis. Cesse u ordresměnky pro převod postačovat nebude, neboť úprava výšlovně trvá i na indosamentu. Indosace a postoupení pohledávky nejsou proto alternativami převodu ordresměnky, nýbrž – alespoň de lege lata – dva vzájemně se vylučující způsoby převodu: směnka je buď ordresměnkou a převádí se prostřednictvím indosamenti (v určitých případech i blankotradicí), nebo obsahuje rektadoložku vystavce a jako rektasměnka se potom převádí vyhradně postoupením pohledávky.

¹⁹⁰ Srov. § 1 ZCenP.